

JOAN ROMERO

Director de l'Institut Interuniversitari de Desenvolupament Local de la Universitat de València

Sònia Broch

«EL TERRITORI ÉS MOLT MÉS QUE UNA EXTENSIÓ DE TERRENY PER A LA CONSTRUCCIÓ»

Joan Romero, catedràtic de Geografia Humana i professor del departament de Geografia de la Universitat de València, va inaugurar, al mes de febrer al Jardí Botànic de València, el cicle de cinema documental «Gestió del territori i medi ambient» amb una conferència sobre el govern del territori i les polítiques públiques. Director de l'Institut Interuniversitari de Desenvolupament Local de la Universitat de València, ha publicat nombrosos articles en revistes especialitzades i l'any passat va ser un dels impulsors del «Manifest per una nova cultura del territori», signat per un centenar de geògrafs i arquitectes espanyols. Com ens comenta, des que publicà conjuntament amb uns companys *Los límites del territorio. El País Valencià en la encrucijada*, no deixa de rebre invitacions a fer xarrades per compartir les seues opinions amb altres especialistes i amb plataformes en defensa del territori. En el passat va ser conseller d'Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana (1993-1995), entre altres càrrecs de l'esfera política. Avui dia és un professor proper i exemplar, que obre les portes a tot aquell interessat en el seu camp de treball.

Quins són els majors problemes en matèria territorial al País Valencià?

Per començar, l'absència d'un model territorial clar en l'escala regional i, per tant, supramunicipal, que permeta donar coherència a les polítiques públiques i a les iniciatives privades. Es discuteix molt sobre si el model territorial hauria de ser el model Califòrnia o Florida. Per a mi qualsevol model serviria, perquè si no n'hi ha cap, al final el que trobem és el model Torrevella de males pràctiques reproduït en tots els municipis. Tal volta, com a conseqüència de la manca d'un model territorial esdevé el segon problema, les dinàmiques territorials insostenibles. I en tercer lloc, la crisi d'un model productiu que pressiona molt sobre un sector en detriment d'altres, el sector immobiliari.

Què entén per gestió prudent del territori?

© Fotos entrevista: Antoni Josep Cerdà

«EL “CAPITALISME DE CASINO”
ENS HA ACOMPANYAT DES DE FA
UNS DEU ANYS»

La que fan aquelles societats, sobretot a escala regional, que s'inspiren en l'Estratègia Territorial Europea del 1999 i impregnen les seues polítiques públiques d'aquelles directrius bàsiques. Perquè aquella estratègia deia que els territoris havien de fonamentar-se en tres grans pilars, sense desequilibris: competitivitat econòmica, cohesió social i gestió mediambiental sostenible. La suma d'aquests tres vectors dóna una gestió prudent del territori.

I per un ús descontrolat del sòl?

El que es fa en bona part de l'estat espanyol, especialment en el litoral mediterrani i, singularment, a València, Múrcia i Andalusia. És al Mediterrani on és més visible des de fa uns vuit o nou anys, des que el cicle expansiu de l'economia ha generat una demanda solvent que, unida a la crisi d'altres sectors productius tradicionals, ha exercit una extraordinària pressió sobre el sector de la construcció. A partir d'aquest sector s'han iniciat un seguit de processos que tenen un impacte territorial molt negatiu, i, en absència de marcs legislatius clars, s'ha donat un ús desordenat del sòl, abusiuri diria el Parlament Europeu, i per descomptat, insostenible.

Una ordenació més racional del territori passa per la modificació del règim de finançament dels ajuntaments?

Probablement el territori eixiria guanyant a l'Estat espanyol si els ajuntaments disposaren d'un mecanisme de finançament més estable i suficient per tal d'atendre els creixents serveis que requereixen els municipis, per a molts dels quals no tenen competència assignada (formació de persones adultes, serveis socials, promoció econòmica, cultura, etc.) i, tot i així, els atenen. Aquesta és una paradoxa molt espanyola. I, què està passant? Molts ajuntaments entenen que una via d'obtenir ingressos és vendre patrimoni, requalificar sòl per a obtenir ingressos associats a l'activitat immobiliària, bé per impostos de béns immobles o bé per llicències d'obres, que és una component menys important. Encara no s'ha fet una investigació sobre quins són els beneficis i els costos reals (recollida d'escombraries, provisió d'energia i aigua potable, seguretat...) d'un model d'urbanisme dispers a mig termini. Probablement els ajuntaments s'endurien una sorpresa, potser no siga un bon negoci.

En el seu llibre *Espanya inacabada* parla d'absència de cultura política de cooperació i instàncies formals de codecisió en qüestions que afecten tot l'Estat, com ara l'ordenació del territori...

Tenim un Estat compost que en ocasions –així ho defineix el Tribunal Constitucional– sembla més aviat un Estat juxtaposat. Un Estat compost obliga necessàriament a imaginar mecanismes formals i informals de coordinació i de cooperació entre els tres pilars en què se sustenta: el Govern central i els governs regionals i locals. En aquest punt tenim dèficit, ens falta respecte i lleialtat institucional. Quan açò falta es judicialitza la discrepància i es recorre al Tribunal Suprem, al Tribunal Superior o al Tribunal Constitucional. D'aquesta manera es construeix molt malament un Estat compost. Quant a ordenació territorial, quatre exemples de fracassos col·lectius, sense atribuir responsabilitats a ningú en concret, en serien: la política estatal d'infra-

estructures, el govern de les regions urbanes i metropolitanes, la gestió de recursos hídrics i la d'espais litorals.

Pel que fa al creixement sense desenvolupament, sovint basat en l'especulació, vostè empra l'expressió «capitalisme de casino». En què consisteix aquest model?

És una expressió que vaig començar a utilitzar fa cosa d'any i mig. Em vingué al cap fent una comparació amb un terme molt semblant que s'utilitza a Amèrica

Llatina, «capitalismo de cafetín» o «de camarilla», que significa prendre decisions entre particulars i responsables públics a l'esquena de la societat. En aquest sentit, per capitalisme de casino entenc grans projectes que modifiquen substancialment territoris concrets i responen a acords previs presos entre particulars a l'esquena de la societat, buscant l'interès propi o el negoci.

Vostè no és partidari d'una moratòria urbanística...

En efecte, no sóc partidari, tal i com s'entén una moratòria, de parar-ho tot per a poder imaginar un escenari alternatiu. Una moratòria urbanística, de la manera com han evolucionat les coses a Espanya, tindria unes conseqüències incalculables des del punt de vista econòmic i social. Convé recordar que del creixement econòmic espanyol, al voltant del 3,9 % del PIB, almenys 2 punts estan relacionats amb l'activitat de la

**«ESPANYA ÉS L'ESTAT QUE
MÉS PISOS CONSTRUEIX
I ALHORA UN DELS QUE TÉ
UNA DE LES MAJORS
DEMANDES DE POBLACIÓ DE
MENYS DE 35 ANYS QUE NO
TÉ L'ACCÉS A L'HABITATGE
ASSEGURAT»**

construcció. En aquests moments la construcció és el motor de l'economia, juntament amb aspectes relacionats amb els serveis. Per tant, és una qüestió rellevant sobre la qual no convé fer demagògia ni lectures simplistes. Qualsevol decisió que es prenga d'una manera precipitada i sense avaluar totes les conseqüències té una traducció automàtica en el nivell d'atur laboral. Ara bé, això no significa que no siga partidari de fer les coses d'una altra manera més ordenada, d'acord amb unes normes que aporten coherència a les decisions, respectuoses amb la memòria col·lectiva, la història, la cultura i amb les generacions vinents que no poden votar perquè encara no han nascut. És perfectament possible que l'activitat constructiva continue tenint un paper important en l'economia, per exemple, vinculada a l'atenció de demandes insatisfetes com ara l'habitatge de grups de població que tenen menys recursos o menys de 35 anys. Espanya té una gran paradoxa, és l'Estat que més pisos construeix i alhora un dels que té una de les majors demandes de població de menys de 35 anys que no té l'accés a l'habitatge assegurat.

Quins elements hauria de tenir en compte una nova cultura del territori?

Es tracta de repensar el territori, entendre'l d'una altra manera. El territori és molt més que una extensió de terreny per a la construcció. Conté valors ecològics, històrics i culturals. El territori és memòria col·lectiva, referent d'identitat, un bé no renovable, essencial i limitat, una realitat complexa i fràgil. Per altra banda, el territori requereix un pla d'ordenació territorial que ha perdut virtualitat a l'Estat espanyol, un planejament que estiga de nou circumscrit al planejament urbà. Al mateix temps, cal incorporar en les decisions relacionades amb la política territorial un conjunt de directrius europees de gestió prudent del territori, protecció del paisatge, gestió de recursos hídrics... La UE ens ajuda més del que creiem en aquest sentit. Afortunadament algunes directrius d'obligat compliment vénen quasi en auxili nostre perquè com a mínim no les podem obviar.

Hi ha en marxa una fiscalia específica per posar fre a la corrupció urbanística i a la destrossa mediambiental. Què creu que necessita per a ser eficaç?

Em sembla una excel·lent decisió del poder judicial perquè confie molt en l'acció específica. Per cert, al

capdavant de la fiscalia hi ha un valencià molt competent i sensible a aquests temes, el senyor Antonio Vercher. També em sembla molt positiu que altres poders de l'Estat, com per exemple les forces de seguretat com ho és la Guàrdia Civil, estiguen pensant en figures específiques per a ocupar-se d'aquestes qüestions. L'única crítica que faig a la creació d'aquesta fiscalia és que no se la dote del personal especialitzat i els mitjans suficients per a poder emprendre seriosament la tasca que l'Estat li ha encomanat.

Al mes de març una delegació de la Comissió de Peticions del Parlament Europeu visità poblacions madrilenyes, andaluses i, per tercera vegada, valencianes, per a conèixer les situacions urbanístiques. Com valora aquest fet?

Ho valore molt positivament. No em vull aturar en la lletra menuda, sinó en el que simbolitza. La darrera visita dels eurodiputats té un impacte formidable en l'àmbit mediàtic i en l'atenció

ciutadana, la qual cosa contribueix a conformar contextos més madurs en matèria de política territorial. Si un mira la història d'Europa s'adona que la seqüència sempre és la mateixa: primer, sectors acadèmics paren atenció a una qüestió rellevant; després, els mitjans de comunicació se n'ocupen cada dia més; seguidament, la ciutadania comença a percebre que és un problema important per al conjunt de la

col·lectivitat i, per últim, les polítiques públiques es desenvolupen i són efectives.

A poc a poc, arreu de l'Estat espanyol han anat emergint col·lectius que aposten per una altra manera de gestionar el territori i que acaben confluint en nombroses agrupacions que treballen conjuntament en plataformes, com ara Compromís pel Territori en el cas valencià o la federació estatal Coordinadora Ciutadana en Defensa del Territorio. Un clar símptoma de malestar amb l'actual política territorial, i una esperança de canvi?

Crec que és un molt bon senyal el moviment ciutadà que entén el territori com un actiu de la col·lectivitat i no com un territori per a ser construït. Cada vegada hi ha més actors en cada lloc que tenen visions que no són productivistes, que se centren més en el desenvolupament que no en el creixement, en la gestió pru-

**«POTSER, EN EL TRÀNSIT, ALGUNS
PAISATGES CULTURALS IRREPETIBLES
COM L'HORTA DE VALÈNCIA
DESAPAREGUEN. JO NO SÓC MOLT
OPTIMISTA»**

dent que no irracional del territori i dels recursos. L'emergència d'aquests col·lectius i plataformes és essencial per reconduir les coses cap a una direcció contrària al capitalisme de casino que ens ha acompanyat en els últims vuit o deu anys.

Jo sóc dels que pensen que encara és minoritari a Espanya, però si fem memòria i mirem països avui dia en l'avantguarda, com Holanda, en què costà uns vint o vint-i-cinc anys que la ciutadania començara a percebre els problemes mediambientals com a problemes de la col·lectivitat, veiem que en aquesta direcció estem avançant molt en menys temps.

Considera que la democràcia representativa ha de madurar cap a una democràcia més participativa?

Sí. En aquest àmbit per a mi la democràcia és recompondre els protocols de l'Estat de dret, en primer terme. En segon, la qualitat de la democràcia passa

perquè cadascun dels poders de l'Estat facen bé els seus deures. En tercer lloc, que cada escala de govern, central, regional i local, governe de manera coherent i a ser possible cooperant i coordinant les seues polítiques. En quart lloc, anar cap a governs més horitzontals i porosos en la presa de decisions, per tant, decisions cada vegada més participades. I per últim, democràcia és una major presència dels ciutadans en alguns processos essencials. Tot això donaria lloc a una estructura democràtica que ens allunyaria dels mecanismes de capitalisme de casino i ens situaria en mecanismes més propis d'un governament territorial democràtic.

En un article seu publicat el 1999 a MÈTODE sobre el futur dels regadius històrics a València acabava vostè amb una pregunta: «quines raons hi ha per a ser optimista?». Amb la mateixa qüestió sobre el territori del futur, el futur de la política d'ordenació territorial, volem acabar.

Crec que estem a l'inici d'un canvi de tendència. Hi ha una percepció creixent, en la meua opinió encara minoritària, en sectors acadèmics, els mitjans de comunicació que són molt importants en aquest procés, sectors ciutadans i polítiques públiques, en aquest ordre.

Ara bé, el meu optimisme no m'impedeix veure que hi ha situacions irreversibles, així com dramàtica per a mi és la del paisatge cultural més important de tota la conca del Mediterrani occidental, l'Horta de València. Aquest cas és un magnífic exemple de territori que cavalca sobre desenes de municipis i de la necessitat de dissenyar mecanismes de govern coherent a escala supramunicipal, la qual cosa és possible i li correspon imaginar-los al govern regional. No era jo tan pessimista com algun altre col·lega en aquell mateix número de la revista que has esmentat. Thomas F. Glick, especialista en l'horta de València medieval deia que a l'Horta li quedaven quinze anys. Avui lamentem dir que probablement tenia raó. I tot i queestic segur que és un bon pla el Pla d'Actuació Territorial que arriba ara, si s'instrumenta, arriba tard. Ens queda molt de terreny per recórrer en l'àmbit de la cultura, i en concret de la política territorial i de cultura política, intangibles que no canvien ni amb lleis ni amb pressuposts, perquè fan referència a contextos ciutadans que costen molt de canviar. I potser, en el trànsit, alguns paisatges culturals irrepetibles com l'Horta de València desapareguen. Jo no sóc molt optimista. ☺

Sònia Broch. Gabinet de comunicació, Jardí Botànic, Universitat de València.